

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНІЙ МОВІ СТУДЕНТІВ ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНОЛОГІЧНИХ ВНЗ

Стаття присвячена проблемі оптимізації процесу навчання іноземній мові студентів інженерно-технологічних спеціальностей. Основним змістом навчання іноземної мови в немовному вузі є професійно-спрямоване ділове спілкування з домінуючим навчання розмовної мови, включаючи навчання перекладу галузевих автентичних текстів. У зв'язку з цим підготовка майбутніх фахівців у ВНЗ вимагає врахування фахової специфіки при вивченні іноземної мови, націленості на реалізацію завдань майбутньої професійної діяльності.

Ключові слова: оптимізація, іноземна мова професійного спрямування, навчання студентів інженерно-технологічних ВНЗ.

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку вищої освіти з новітніми тенденціями його розвитку висуває нові вимоги до професійної підготовки випускника і його особистих якостей. Наявність знань іноземної мови дає можливість випускникові вищої школи бути в курсі всього нового, що видається в його професійній області, озброєно його досягненнями світової науки, дає можливість використовувати їх у своїй практиці. Таким чином, навчальний предмет «Іноземна мова професійного спрямування», будучи інтегративним за своєю метою і міждисциплінарним за предметним змістом, покликаний сприяти розширенню освітнього кругозору студентів, соціалізації особистості майбутніх фахівців, підготовці їх до життя в умовах багатонаціонального і полікультурного світу.

Аналіз досліджень. Проблеми професійної підготовки фахівців нефілологічного профілю висвітлено у працях І. Зязюна, Н. Ничкало, С. Гончаренка, М. Архангельської, І. Журавльова, І. Лернера, Л. Зоріної, О. Мітрясової, П. Атугова та інших науковців.

Засади компетентнісного підходу до професійної підготовки фахівців обґрунтували О. Бобієнко, В. Болотов, І. Зимня, Н. Кісель, В. Краєвський, О. Кудряшова, О. Овчарук, О. Пометун, Г. Терещук, А. Хуторський та ін.

Окремі аспекти іншомовної компетенції та компетентності як педагогічних феноменів вивчали З. Коннова, О. Кучеренко, І. Мегалова, М. Власенко, С. Мойранд, М. Свейн, А. Бесс, Р. Порк'є та ін.

Мета статті – запропонувати можливі шляхи оптимізації процесу навчання іноземній мові студентів інженерно-технологічних ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Одним із центральних завдань професійної освіти стає оптимізація навчального процесу. Протягом довгого часу оволодіння різними видами перекладу, і засвоєння професійної спеціальної лексики було метою навчання іноземних мов в інженерно-технологічних вузах. В даний час, коли орієнтація на навчання читання літератури за фахом змінилася спрямованістю на навчання усного мовлення, дана проблема набуває особливої актуальності. Розширення міжнародних контактів в науковому світі, розвиток засобів комунікації та комп'ютеризації, інформаційних технологій, зміна попиту на ринку праці, інтеграція і розвиток наукових і культурних контактів на загальноєвропейському рівні зумовлюють використання комунікативного підходу до навчання іноземних мов.

Оптимізація (від лат. *optimus* – «найкращий») означає вибір оптимального варіанта процесу навчання в конкретній педагогічній ситуації [2]. Якщо оптимізацію перенести на процес навчання іноземної мови, то це буде означати вибір такої методики, яка забезпечує досягнення найкращих результатів при мінімальних витратах часу і сил викладача і студентів в даних умовах. Оптимізація досягається не одним вдалим методом, а йдеться про свідомий, обґрунтований вибір викладачем одного з багатьох можливих варіантів.

Оптимізація навчання тісно пов'язана з поняттями ефективності та інтенсифікації навчання. Ефективність навчального процесу – це основна його характеристика, тим або іншим способом показує, наскільки реально отриманий результат навчального процесу відрізняється від запланованого, бажаного результату. Основними факторами збільшення інтенсифікації є підвищення цілеспрямованості навчання, посилення мотивації навчання, підвищення інформативної ємності змісту освіти, впровадження інноваційних технологій, що визначає, в кінцевому рахунку, оптимізацію освіти [1].

Мета навчання іноземній мові професійного спрямування в інженерно-технологічних ВНЗ – формування комунікативно-прагматичної компетенції студентів в усній і письмовій формах спілкування. Основним змістом навчання іноземної мови в інженерно-технологічному вузі має стати професійно-спрямоване ділове спілкування з домінуючим навчання розмовної мови, включаючи навчання перекладу галузевих автентичних текстів.

Зміст навчання реалізується через інформаційну модель, основу якої складають різні типи текстів. Навчання доцільно будувати на якісно новому змісті при ретельному відборі навчального мовного матеріалу, відповідного до специфіки майбутньої професійної діяльності майбутніх інженерів-технологів [5].

Компетенції, що необхідно сформувати у процесі навчання: комунікативно-прагматична (сукупність знань про конвенціональні норми спілкування, прийняті в іншомовній культурі; самостійно-пошукова (дії, спрямовані на реалізацію комунікативних стратегій засобами індивідуальної роботи і пошуку інформації в мережі Інтернет). Для розвитку комунікативно-прагматичної компетенції студент повинен вміти підтримувати ділову бесіду, висловлювати свою думку, висловлювати згоду/незгоду в усній формі, володіти вмінням вести ділове листування відповідно до конвенціональних норм. Основну частину заняття повинні складати завдання, спрямовані на розвиток і формування навичок усної комунікації в поєднанні з навичками письма та перекладу.

Один з напрямків навчання іноземної мови в інженерно-технологічному вузі – взаємопов'язане навчання видів мовленнєвої діяльності. На даний момент відсутні єдині рекомендації щодо співвідношення видів мовної діяльності при навчанні студентів інженерно-технологічних вузів. Для оптимізації навчального процесу важливо співвідношення обсягів мовного матеріалу з кількісними характеристиками видів мовної діяльності. При навчанні говорінню на іноземній мові студентів інженерно-технологічних вузів співвідношення обсягів мовного матеріалу, як правило, становить: аудіювання – 25%, читання – 25%, лист – 17%, говоріння – 33%. Однак на новому етапі розвитку суспільства і виробничих відносин цифри стають дещо іншими: усне мовлення – 50%, читання і переклад – 20%, письмова мова – 30%. Підвищенню результативності навчального процесу може сприяти розробка нових навчальних комплексів, основою яких стануть вправи, спрямовані на навчання усного мовлення з залученням як професійної, так і ділової тематики і термінології [7].

Оволодіння професійно-орієнтованою розмовною мовою не можливе без формування навичок перекладу галузевої літератури за спеціальністю. Кожна спеціальність інженерно-технологічного вузу вимагає відбору матеріалу для формування термінологічного словника студентів, виходячи з потреб роботодавців. У цьому випадку особливого значення набувають зустрічі з провідними фахівцями галузі, продуманий відбір тематики текстів для читання, обговорення, розуміння і використання лексики, необхідної для майбутньої інженерної діяльності випускників. Це сприяє становленню міжпредметних зв'язків і отримання необхідних базових знань з одночасною відпрацюванням правильної вимови і вживання галузевої лексики під керівництвом викладача на заняттях.

Надзвичайно важливо узгоджувати зміст навчальних дисциплін того чи іншого циклу підготовки майбутніх фахівців на відповідних етапах їх підготовки і, формуючи його, дотримуватися єдиних підходів. А отже, зміст дисципліни «Іноземна мова професійного спілкування» повинен бути узгодженим зі змістом циклів фундаментальних та фахово орієнтованих дисциплін.

Міждисциплінарний підхід до формування мислення майбутніх фахівців передбачає логічне поєднання й поглиблення системних знань з природничих дисциплін, а також підпорядкування процесу формування знань студентів з дисциплін різних циклів, особливо фахово орієнтованих дисциплін основній меті професійної підготовки майбутніх фахівців. Знання, відповідно, повинні включати як пізнавальні, так і діяльнісні компоненти навчання. Пізнавальні компоненти включають не лише систему професійних знань, а й визначають внутрішню і професійну культуру майбутнього фахівця, формують його готовність до свідомої успішної професійної діяльності [8].

Особлива увага при навчанні іноземної мови з елементами спеціалізації повинна приділятися писемному мовленню, як способу формування і формулювання думки в письмових мовних знаках. На заняттях з іноземної мови саме продуктивним видам діяльності необхідно приділяти більше уваги, так як такий вид діяльності як письмо розвиває письмову комунікативну компетенцію і формує здібності практично користуватися іншомовним листом як засобом спілкування [5].

Ми вважаємо, що практичне оволодіння мовою майбутніх фахівців інженерно-технологічних ВНЗ можливо, якщо проектування змісту навчання буде здійснюватися на основі наступних загально дидактичних принципів:

– *Принципу гуманізації змісту освіти*, який передбачає орієнтацію процесу навчання на розвиток і саморозвиток особистості студента, на пріоритети загальнолюдських цінностей, на оптимізацію взаємодії особистості і соціуму, розширення можливості участі студентів в управлінні своїм навчанням.

– *Принципу гуманітаризації змісту освіти*, що означає більш повне задоволення пізнавальних і духовних потреб студентів, створення умов для активного освоєння студентами загальнолюдської культури;

– *Принципу соціальної потреби*, що означає, що зміст навчання будь-якого предмета визначається в першу чергу цільовими установками, які ставляться суспільством на кожному етапі його соціально-економічного, науково-технічного і культурного розвитку і, отже, його відбір повинен йти відповідно до потреб суспільства [9, с. 177];

– *Принципу варіативності*, що дозволяє поєднувати інваріантний компонент змісту навчання з великим набором елективних компонентів;

Специфічними принципами проектування змісту навчання іноземних мов професійного спрямування в інженерно-технологічних ВНЗ є:

– *Принцип автентичності*, що означає раціональне використання неадаптованих навчальних матеріалів: текстів, діалогів, фраз і словосполучень, аудіозаписів, фільмів, статей з газет і журналів, які є справжніми зразками звуковий і письмовий форм іноземної мови;

– *Принцип кроскультурності*, що має на увазі включення в зміст навчання крос-культурного аспекту, що полегшує входження індивіда в світ чужої культури, в певну освітню систему;

– *Принцип комунікативності*, який передбачає наявність тем і ситуацій, які формують здатність у студентів вести комунікацію іноземною мовою з опорою і без опори на зразок, здійснювати своє мовна поведінка відповідно до цільової установкою і заданою тематикою, вибрати стратегію комунікативної діяльності в залежності від рівня оволодіння рецептивних і продуктивними вміннями;

– *Принцип інтегративності*, що означає наявність у змісті навчання завдань і вправ для органічного розвитку основних видів мовленнєвої діяльності (говоріння, читання, аудіювання, письма);

– *Принцип частотності*, що означає відбір в зміст навчання найбільш вживаних слів і виразів, так як кількість годин, що відводяться на вивчення іноземних мов в немовних вузах невелика, отже, акцентувати увагу слід в першу чергу на часто вживаному мовному матеріалі.

Беручи до уваги процес міжнародної інтеграції у сфері освіти, взаємне зближення, взаємодоповнення і взаємозалежність національних освітніх систем, зростання академічної мобільності і той факт, що вищі навчальні заклади України та Європи стають все більш інтернаціональними, ми вважаємо за доцільне виділення додаткового принципу відбору змісту навчання іноземним мовам *принципу аксіологічного спрямованості*, що означає включення в зміст навчання іноземним мовам ціннісних орієнтирів, покликаних формувати такі якості особистості студента, які необхідні для навчання і життя в сучасних умовах. Одним з таких якостей особистості, здатних уникнути зіткнення на ґрунті національних, політичних, конфесійних та інших розбіжностей, є толерантність.

Таким чином, можливі шляхи оптимізації змісту іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців інженерно-технологічних ВНЗ передбачають:

– врахування вимог компетентнісного підходу до організації та змісту іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців, що зумовлює зосередження уваги на стратегічній меті сформувати комунікативно-прагматичну компетенцію студентів в усній і письмовій формах у ситуаціях професійного спілкування;

– співпрацю викладачів іноземної мови та викладачів фундаментальних та фахових дисциплін при розробці навчальних програм викладання іноземної мови професійного спрямування.

– орієнтація на навчання усного мовлення у зв'язку інтеграцією і розвитком наукових і культурних контактів на загальноєвропейському рівні.

– формування навичок перекладу галузевої літератури, відібраної для тієї чи іншої спеціальності.

– відповідність загально дидактичним принципам, таким як гуманізації та гуманітаризації змісту освіти, соціальної потреби, варіативності .

– відповідність специфічними принципами проектування змісту навчання іноземних мов професійного спрямування, а саме принципам автентичності, кроскультурності, комунікативності, інтегративності, частотності, аксіологічної спрямованості.

– відповідність змісту дисципліни «Іноземна мова професійного спрямування змісту дисциплін з циклів фундаментальних та фахово-орієнтованих дисциплін;

– логічне співвідношення усіх видів діяльності студентів – читання, письма, слухання та мовлення у процесі проведення практичних занять з іноземної мови;

– проведення міжнародних студентських семінарів, конференцій, конгресів, «круглих столів» на професійну тематику іноземними мовами;

– плановану та контрольовану організацію самостійної роботи студентів.

Використані джерела

1. Бабанский Ю. К. Интенсификация процесса обучения. М., 1987. 80 с.
2. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко; [гол. ред. С. Головка]. Київ, 1997. 373 с.

3. Никитина О. С., Ноздрин О. В. Обучение профессионально-ориентированному деловому иноязычному общению в техническом ВУЗе *Инженерное образование*. 2006. URL: <http://technomag.bmstu.ru/doc/62613.html> 1 (дата звернення 10.06.2018)
4. Ярмашевич М.А. Интенсификация процесса обучения чтению профориентированных иноязычных текстов в неязыковом вузе. *Теория и практика преподавания родного и иностранного языков в вузе*. Саратов, 2000.
5. Микитенко Н.О. Теоретико-методологічна парадигма концепції формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців природничих спеціальностей. *Іноземна філологія*. 2013. Вип. 125. С. 293–306.
6. Мухаметзянова Г. В. Профессиональное образование: системный взгляд на проблему. Казань, 2008. 608 с.

Cherednichenko G.

**OPTIMIZATION OF THE PROCESS
OF FOREIGN LANGUAGE LEARNING BY THE STUDENTS STUDYING
AT ENGINEERING AND TECHNOLOGICAL HIGH
EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS**

The article is devoted to the problem of optimization of the process of foreign language learning by the students studying at engineering and technological specialties of high educational establishments. The main content of teaching a foreign language in a non-linguistic university is the professional-oriented communication with the dominant emphasis on spoken language, including the teaching of the translation of professional authentic texts. It is extremely important to harmonize the content of the discipline "English for specific purposes" with the content of the cycles of fundamental and professionally oriented disciplines. At foreign language lessons productive activities must be paid more attention, since such activities as writing letter, essays, reports develop written communicative competence and form the ability to use a foreign language as a means of communication.

Possible ways to optimize the content of foreign language training of students of engineering and technological universities include: taking into account the requirements of the competence approach to the organization and content of foreign language training of future specialists, cooperation of teachers of foreign language and teachers of fundamental and professional disciplines in the process of development of training programs for teaching a foreign language of professional orientation, orientation of training on oral communication, skills in the translation of branch literature, content compliance of the discipline "English for specific purposes" to the content of disciplines of the fundamental and professional-oriented cycles of disciplines; the logical correlation of all types of student activity such as reading, writing, listening and speaking in the process of learning a foreign language at practical classes, creating new educational complexes, based on exercises aimed at learning professional terminology and oral communication; conducting international seminars, conferences, congresses, "round tables" on professional topics in foreign languages; planned and controlled organization of self-study of students.

Key words: *optimization, English for specific purposes, training of students studying at engineering-technological universities.*

Стаття надійшла до редакції 10.06.2018 р.